

Bagi Zoltán Péter

Alfonso Montecucoli a Habsburg család szolgálatában 1570-1598¹

Peter Hamish Wilson a harmincéves háború (1618-1648) történetéről írott művében megállapítja, hogy a 17. századi Európa legnagyobb és legjelentősebb konfliktusának első szakaszában részt vett hadvezérek közül többen is az Oszmán Birodalom elleni tizenöt éves háborúban (1593-1606) szerezték meg első hadi tapasztalataikat vagy katonai hírnevet maguknak, amely későbbiekben lehetőséget teremtett számukra nagyobb hadseregek vezetésére.² Gondoljunk csak Albrecht Wenzel Eusebius Valdštejn/Wallensteinre, Jean T'Serclaes de Tillyre vagy a Protestáns Unió híres-hírhedt parancsnokára Peter Ernst II. von Mansfeldre. A harmincéves háború kétségkívül egyik leghíresebb hadvezére, Raimondo Montecucoli természetesen nem tartozhat ehhez az illusztris társasághoz, már csak azért sem, mivel 1609-ben született. Meg kell azonban jegyezni, hogy nem ő volt a család első tagja, aki a modenai hercegek szolgálata helyett a Habsburg-házét választotta. Jelen dolgozatomban a 17. századi híres hadvezér egy távoli rokonának, Alfonso Montecucolinak azt a négy évtizedes életútját szeretném röviden végigkövetni, amelyben a Habsburg családot szolgálta. Külön kiemelve a tizenöt éves háborúban játszott szerepét.

Alfonso Montecucoli életpályája 1592-ig

Gróf Alfonso Montecucoli, a modenai területen fekvő Riva és Montespecchio ura 1546-ban született. Feltételezések szerint 1568 körül Alfonso d'Estevel, Montecchio örgrófjával (1527-1587) a Francia Királyságba utazott, hogy a francia király, IX. Károly (1560-1574) oldalán részt vegyen a hugenották ellen vívott úgynevezett harmadik francia vallásháborúban. Az 1570. augusztus 8-án megkötött saint-germain-i béke után azonban nem tért vissza Modenába, hanem a párizsi udvarban maradt. Itt az itáliai gróf feleségül vette Isabelle de Coqui-t, ám házassága nem tartott sokáig, hiszen hamarosan özvegységre jutott. Ekkoriban a hadi tapasztalatok mellett új ismeretekre tett szert az ifjú Montecucoli, hiszen arája halála után az

¹ Tanulmányom a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült. Ügyszám: BO/00010/14/2

² Wilson, Peter Hamish: *Europe's Tragedy. A History of Thirty Years War*. London, 2009. 83-84.

udvari élet forgatagával is megismerkedhetett. Habsburg Erzsébet (1554-1592) 1570. november 26-án házasságot kötött IX. Károllyal a Notre-Dame de Mézières templomban.³ A gróf az új francia királyné udvarában vállalt szolgálatot, amely élete egyik legfontosabb és leggyümölcsözőbb döntésének bizonyult. Mint udvari nemes úr, különböző megbízásokat teljesített, amivel elnyerte Erzsébet kegyét.

Miután IX. Károly 1574. május 30-én a vincennes-i kastélyban mellhártyagyulladásban meghalt, ifjú özvegyének sem volt többé maradása a párizsi udvarban. Bár felmerült, hogy az új királlyal, III. Henrikkel (1574-1589) eljegyzik, ám a negyven napos kötelező gyász után úgy döntött az immáron fehér királynőnek nevezett Erzsébet, hogy visszatér szüleihez Bécsbe. Kislányát, Mária Erzsébet királyi hercegnőt muszájból anyósánál, Medici Katalinnál hátrahagyva 1575. december 5-én elindult Párizsból, vele tartott Montecuccoli is.

A királyné 1576-ban érkezett meg kíséretével a császárvárosba, ahol a gróf, mint pohárnok (Mundschenk) folytatta tovább szolgálatát. Erzsébet továbbra is egyengette sorsát, hiszen saját udvarhölgyét, Sidonia de Golgint jegyeztette el vele, sőt az menyasszony hozományáról is gondoskodott.⁴ Mindezekon túl a frigyhez megszerezte mind II. Rudolf, mind Alfonso d'Este ferrarai, modenai és reggioi hercege (1559-1597) hozzájárult. Az esküvőre végül 1581-ben Prágában került sor. A következő évben Montecuccoli részt vett a császár kíséretében az augsburgi birodalmi gyűlésen.⁵ Majd még 1582 folyamán az ifjú pár Itáliába utazott, hogy Montecuccoli Desiderio nevű testvérével együtt átvegye apai örökségét, a rivai és a montespecchioni birtokokat.

A család közben gyarapodott is, hiszen 1582-ben megszületett Ernesto (1582-1633), míg a rákövetkező évben Girolamo (1583-1643).⁶ A két, felnőttkort megért fiú mellett felesége két leánygyermeknek is életet adott. Az egyiket Habsburg Erzsébet tiszteletére Isabellának, míg a másikat édesanyja után Sidoniának keresztelték meg.

Montecuccoli és családja 1584-ben ismét visszatért Prágába, ahol a gróf újra az özvegy királyné szolgálatába állt, majd immáron lovászmesterként (Stallmeister) követte

³ Constantin von Wurzbach: *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich*. Sechster Theil. Wien, 1860. 169.; Hans Khevenhüller, Hans: *Geheimes Tagebuch 1548-1605*. Herausgegeben: Georg Khevenhüller-Metsch. Graz, 1971. 59.

⁴ Cesare Campori: *Il Generale Ernesto Montecuccoli*. In: "Atti e memorie delle RR. Deputazioni di Storia Patria", VI (1872) 227-232. 227.

⁵ *Annales Ferdinandei oder wahrhaffte Beschreibung Kayzers Ferdinandi ...anfang deß 1578 biß auff 1637 Jahr*. Regensburg, 1640. 163.

⁶ Campori 1872. 227-232.

úrnőjét Bécsbe.⁷ A gróf azonban hamarosan az európai nagypolitika részesévé vált, 1586. december 12-én Grodnóban meghalt Báthory István lengyel király és erdélyi fejedelem, a Habsburg család pedig újra kísérletet tett a Rzeczpospolita feletti uralom megszerzésére. Már Báthory ellenében három Habsburg, II. Miksa német-római császár és magyar király (1564-1576), a Tirolt kormányzó Ferdinánd főherceg (1529-1595) és Ernő főherceg (1553-1595) is jelöltette magát a Valois Henrik megüresedett trónjára. A Varsóban 1575. novemberében összeült királyválasztó szejmben a szenátorok a Habsburg-házra összesen 35 voksot adtak le. A II. Miksa vagy Ernő uralmától jogai megcsorbítása miatt tartó slachta azonban Báthory mellé állt. Ennek köszönhetően kettős királyválasztásra került sor, hiszen mind a császárt (december 12-én), mind az erdélyi fejedelmet (december 14-én) királlyá kiáltották ki saját támogatói. A helyzetet az oldotta meg, hogy Báthory hamarabb ért az országba, illetve II. Miksa 1576. október 12-én a regensburgi birodalmi gyűlésen meghalt.⁸

Az 1575 novemberében 12 szavazatot kapott Ernő főherceg Báthory halála után újra kísérletet tett a lengyel trón megszerzésére, amiben Erzsébet is támogatta. Ezért el is küldte a császárhoz Montecuccolit, hogy bátyjának fegyveres támogatást járjon ki. Majd Itáliába küldte főlovászmesterét, hogy II. Alfonso d'Este pénzügyi segítségét kérje a vállalkozáshoz. A herceg, aki 1575-ben maga is jelöltette magát a lengyel trónra semmitmondó ígérekkel bocsátotta vissza a gróft Bécsbe, ám addigra megváltozott a helyzet. A Habsburg családból ugyanis ez alkalommal Ernőn kívül, Mátyás (1557-1619), Miksa (1558-1618) és Ferdinánd főherceg is ringbe szállt a királyi címért. Közülük azonban egyre inkább a legkisebb testvér kandidálása tűnt a legerősebbnek, ám minden az özvegy Jagelló Anna (1523-1596) és Jan Zamoyski kancellárnak (1542-1605) Wasa (III.) Zsigmondot (1587-1632) segítette a korona megszerzéséhez. A történelem ismételte önmagát, hiszen miután 1587. augusztus 19-én a kikiáltották az ifjú svédet a Rzeczpospolita új uralkodójává, addig három nappal később hívei Miksát is királlyá nyilvánították. A főherceg már augusztusban megkezdte csapatai szervezését, hogy betörhessen a Lengyel Királyság területére. Ebben a hadban találjuk Montecuccolit is egy 300 fős lovas lövész kontingens élén. A hadművelet októberben indultak meg. Miksa és Zsigmond seregei 1588. január 24-én Byczynánál csaptak össze. A csatában a főherceg vereséget szenvedett és maga is fogságba esett.

Erzsébet öccse kiszabadítását akarta kieszközölni a császártól, ezért 1588. áprilisában Montecuccolit küldte II. Rudolphhoz Prágába erről tárgyalni. Miksa végül a bytom-będzini

⁷ Österreichische Nationalbibliothek (ÖNB) Codex (Cod.) No. 8964. 449r.; ÖNB Cod. No. 8965. 979v.

⁸ Gebei Sándor: *Az erdélyi fejedelmek és a lengyel királyválasztások*. Szeged, 2007. 37-59.

szerezés (1589. március 9.) szabadult ki tisztes és kényelmes fogságából, ám a választott lengyel királyi címéről egészen 1598 márciusáig nem volt hajlandó lemondani.⁹

A gróf azonban ekkor már családi ügyeit intézte Itáliában. 1588 és 1589 között kétszer is járt az Appennini-félszigeten, hogy az örökös nélkül meghalt nagybátyja, Girolamo Montecuccoli örökségét, birtokait megszerezze. Ügyében (ismét) Erzsébet főhercegnő próbált meg közbenjárni II. Alfonso d'Este-nél, kevés sikerrel. Testvérei, Desiderio és Sigismondo megszerezték a sartói és sassostornói uradalmakat, míg Alfonsónak csak Riva és Montespecchio teljes és oszthatatlan birtokai jutottak.

A következő évben a gróf a főhercegnő megbízásából részt vett a cseh rendi gyűlésen, ám azt egyelőre homály fedi, milyen megbízatással küldte oda. Mint ahogy arról sincsenek közelebbi adataink, hogy Erzsébet miért bízta meg azzal, hogy édesanyjához, Habsburg Mária császárnéhez (1528-1603) utazzon. Utazását 1591 júniusának a végén vagy júliusának az elején kezdhette meg.¹⁰ Hans Khevenhüllernek, a Habsburg Monarchia madridi követének (1538-1606) a naplóbejegyzéséből pedig tudjuk, hogy 1591. szeptember 29-én érkezett meg a spanyol udvarba. Montecuccoli először a császári rezidenst látogatta meg, akinek be is számolt jövedele céljáról. Sajnos azonban ezt nem jegyezte le naplójában Khevenhüller. Október 1-én pedig az özvegy császárné fogadta egy hosszabb audiencián. Valamivel több, mint egy hónapi tartózkodás után Montecuccoli visszaindult Bécsbe. 1591. december 4-én ért Palamós kikötőjében, ahol a császári követ, aki Prágába készült utazni, megvendégelte és segítette hajót is szerezni a számára. A rossz időjárás miatt azonban csak a hónap 13. napján tudtak vitorlát bontani és 24-én szálltak partra Final kikötőjében.¹¹

Még hazatérése előtt, 1592. január 22-én Bécsben meghalt Erzsébet főhercegnő, addigi legfőbb patrónusa. Montecuccoli azonban nem maradt befolyásos támogató nélkül, hiszen Ernő főherceg szolgálatába állt, és ismét, immáron az Oszmán Birodalom seregeivel szemben bizonyíthatta katonai rátermettségét.¹²

⁹ ÖNB Cod. No. 8961. 53r-99v.; Horn Ildikó: *Báthory András*. Budapest, 2002. 98-119.

¹⁰ ÖNB Cod. No. 8964. 449r.

¹¹ Khevenhüller 1971. 192-194.; Khevenhüller, Franz Christoph: *Annalium Ferdinandeorum. Dritter Theil*. Leipzig, 1721. 939-949.

¹² Campori, Cesare: Il conte Alfonso Montecuccoli. In: *Atti e memorie delle RR. Deputazioni di Storia Patria*, Vol. VII. (1872) http://www.comune.montese.mo.it/moduli/files/01_campori1874.pdf/Letoltve_2015.07.10.; [http://www.treccani.it/enciclopedia/alfonso-montecuccoli_\(Dizionario_Biografico\)/Letoltve_2015.07.10.](http://www.treccani.it/enciclopedia/alfonso-montecuccoli_(Dizionario_Biografico)/Letoltve_2015.07.10.); http://www.comune.montese.mo.it/moduli/files/InterventoBononcini.pdf/Letoltve_2015.07.10.

Alfonso Montecucoli a horvát végeken 1592-1593

A 16. század utolsó évtizedében egy újabb oszmánellenes háborúval kellett szembenéznie a prágai udvarnak. 1590. március 21-én az Oszmán Birodalom tizenhárom éves háborúskodás lezárásaként Isztambulban békét kötött a perzsa sahhal. A Porta előzetes várakozása a legmesszebbmenőig teljesült: a békeegyezmény szentesítette keleti hódításait, amelynek értelmében a szultán fennhatósága alá került Transzkaukázia és nagy területek Irán nyugati részén. A békekötést követően az oszmán politika irányítóinak azonban súlyos külpolitikai helyzettel is szembe kellett nézniük: fennállt a veszélye annak, hogy Wasa Zsigmond Lengyel Királysága a Habsburg Monarchia, míg a Francia Királyság spanyol befolyás alá kerülhet. Ez által az európai hatalmi viszonyok a Porta számára kedvezőtlen irányba fordulhatnak. Ezen felül az Oszmán Birodalom belső nyugalma – úgy tűnt – éppen ekkor bomlott meg, hiszen Észak-Afrikától Isztambulon át egészen Anatóliáig egymást érték a zavargások, lázadások. Az 1580-as évek második felében ugyanis a sorozatos pénzleértékelések és a növekvő infláció következtében miatt az akcse értéke – az aranypénz értékéhez viszonyítva – a felére zuhant.¹³ A pénzügyi válság, mind a fővárosban, mind pedig a birodalom tartományaiban érezte hatását. A perzsa háború alatt 25 000 főre duzzadt portai katonaság fizetésének teljesítése egyre nehezebbé vált, s hovatovább nagyvezír is csak az lehetett, aki zsoldosztásnál saját vagyonából képes volt kiegészíteni az államkincstárat. A jelentős számú katonasággal ellátott nyugati végeken is hasonló finánciális problémák jelentkeztek: a budai és a boszniai vilajetek zsoldosainak illetményében hiány mutatkozott, amelyhez ellátási gondok is társultak. A tímár-birtokosok reáljövedelmei (is) az akcse elértéktelenedésével párhuzamosan tetemesen csökkentek. A határvidéken mindig fellelhető nagyszámú önkéntesek, és egyéb zsoldra vagy birtokra vágyók seregének helyzete szintén kilátástalanná vált. E több tízezer fegyverforgató elkeseredettségét tovább növelte, hogy a hódoltság területének lakosságából a magyar, német és velencei végvári katonaság portyái jelentős összegeket sajtoltak ki. Így nem meglepő, hogy az 16. század utolsó évtizedének elején a magyar és a boszniai végeken szolgáló zsoldosok, a tímár-birtokosok, valamint a hosszú békeidőszakban a jobb megélhetés reményében ideözönlött önkéntesek egyre inkább úgy látták, hogy helyzetükön csak egy sikeres expanzió, új adóztatható területek megszerzése segíthet. 1590-től egyre növekvő befolyást és nyomást gyakoroltak a Porta vezetőire a háború megindítása érdekében, és csak idő kérdése volt, hogy

¹³ A 16. század utolsó évtizedében a kincstár deficitje átlagban megközelítette az 100 millió akcsét.

mikor áll az úgynevezett “ruméliai lobb” élére egy olyan személy, aki megfelelő módon tudja képviselni érdekeiket. A lobb vezéralakja lett Telli Hasszán pasa, akit 1591 tavaszán neveztek ki az 1580-ban életre hívott boszniai beglerbég élére.¹⁴

A pasa már 1591. augusztusában támadásba kezdett. Seregével a hónap 6. napján 5000-10 000 katonával és 5-6 kisebb ágyúval ostrom alá vette az Kulpa és a Száva összefolyásánál épült Sziszeket. A zágrábi káptalan birtokában lévő vár vívásával azonban három nappal később felhagyott és elvonult csapataival. A békebontó Hasszánhoz az 1577 óta a Magyar Királyság ügyeit intéző Ernő főherceg még augusztusban levelet intézett, amelyben tiltakozott az ostrom miatt, valamint jelezte, hogy írni fog az ügyben a Portára és az évi ajándék visszatartását is kilátásba helyezte. A nyomatékos tiltakozás ellenére a boszniai beglerbég október elején elfoglalta és lerombolta a szlavóniai Božjakovinát. A következő hónapban pedig Ripac várát szállta meg és égette fel. A hatalmas zsákmánnyal és sok fogollyal visszavonuló pasa seregének utóvédjén a károlyvárosi végvidék környező várainak katonái ütöttek rajta Grabačnál. A kibontakozott ütközetben a horvát területekre betört oszmán had jelentős veszteségeket szenvedett és a rabszíjra fűzött keresztényeket is sikerült kiszabadítani. Erdődy Tamás horvát-szlavón bán (Ban in Kroatien und Windischland) (1583-1595, 1608-1615)¹⁵ pedig a vármegyei és a végvidéki katonasággal Moslavina várát foglalta el három napos ostrom után és romboltatta le. Hasszán ezt az ellentámadást arra használta fel a Portán, hogy saját magát mentse békebontás vádjától, és a keresztényekre hárítsa át a felelőséget.¹⁶ A III. Murád szultán (1574-1595) és a hárem jóindulatát is élvező pasa érdemei elismeréseként 1592. március 13-án kardot és díszköpönyeget is kapott, amit az európai diplomaták is az uralkodói támogatás egyértelmű jeleként értelmeztek. Ugyanakkor Fodor Pál

¹⁴ Fodor Pál: *Egy nagy háború előjátéka. Megjegyzések az 1591–1593 közötti oszmán politikáról*. In: Híd a századok felett. Tanulmányok Katus László 70. születésnapjára. Főszerk. Hanák Péter, szerk. Nagy Mariann. Pécs, 1997. 77–82.; Fodor Pál: *Egy nagy háború előjátéka. Megjegyzések az 1591-1593 közötti oszmán politikáról*. In: A szultán és az aranyalma. Tanulmányok az oszmán-török történelemről. Budapest, 2001. 399-401.

¹⁵ Schweigerd, Carl A.: *Oesterreichs Helden und Heerführer von Maximilian bis auf die neueste Zeit*. Zweiter Band. Leipzig, 1853. 599-601.; Fallenbüchl Zoltán: *Magyarország föméltségei*. Budapest, 1988. 75.; Pálffy Géza: *Kerületi és végvidéki főkapitányok és főkapitány-helyettesek Magyarországon a 16–17. században*. Történelmi Szemle 39 (1997: 2. sz.) 257-288. 275.; Varga Szabolcs: *Erdődyek, Kerecsényiek és Ráttkayak. A szlavóniai arisztokrácia felemelkedése és bukása a 16. században*. In: Műveltség és társadalmi szerepek: arisztokraták Magyarországon és Európában. Szerk.: Bárány Attila, Orosz István, Papp Klára, Vinkler Bálint. Debrecen, 2014. 237-252. passim.

¹⁶ Holub József: *Adalék az 1591-iki délvidéki harcok történetéhez*. Hadtörténelmi Közlemények 12 (1911) 469–474.; Doberdói Bánlaky (Breit) József: *A magyar nemzet hadtörténelme. 14. rész. A török hatalom hanyatlása. Miksa, Rudolf és a Báthoryak háborúi 1567–1604*. Budapest, 1940. 66-67.; Tóth Sándor László: *A mezőkeresztési csata és a tizenöt éves háború*. Szeged, 2000. 75.; Ortelius, Hyeronimus Augustinus: *Chronologia oder Historische Beschreibung aller Kriegsempörungen und Belagerungen in Ungarn auch in Siebenburgen von 1395*. Nürnberg, 1602. Reprint: Pytheas Kiadó 2002. 42r.; Istvánffy Miklós: *Magyarok dolgairól írt históriája* Tállyai Pál XVII. századi fordításában. Budapest, 2009. 104-105.

hívta fel arra figyelmet, hogy a befolyásos isztambuli személyiségek elítélték a pasa tevékenységét. A szultáni tanács rendeletei között egyet sem találunk, amelyben ne nyomatékosan intették volna a béke megőrzésére Hasszánt.¹⁷ A pasa azonban mit sem törődött ezzel: 1592. áprilisban Hrastovicát, júniusban pedig a stratégiai fontosságot Bihaćot foglalta el. Majd a Kulpa és Petrinjica összefolyásánál felépíttette Petrinját (Yeni Hisar). A horvát-szlavón bán, aki egyben Kulpa-menti végvidéki főkapitány (Obrist der banischen Grenze)¹⁸ is volt a vár lerombolására egy 3-3500 főnyi sereget vont össze, amely július 19-én Brestnél súlyos vereséget szenvedett. Győzelme után Hasszán újra kísérletet tett Sziszek elfoglalására augusztusban, ám támadása ezúttal is sikertelenül végződött.¹⁹

A vereséget követően a magyar rendek uralkodójukhoz fordultak segítségért: „Azonközben Pálffy [Miklós] s Nádasdy [Ferenc] és Kutassy János győri püspök „... Prágában menvén az császárnál sok beszédekkel az bosznai törököknek gonosz cselekedetek felől panaszkodván, s azoknak rólok való elfordíttatásokra segítséget kívánván tőle, ki az övéinek oltalmazására igen hajlandó vala, rövid időn megnyerék...Nádasdynak azért megparancsolá, hogy azokon a hadakon kívül, melyeket Ausztrius Károlynak, burgavius marchiónak [Karl burgai őrgróf], s Raternavia ... Annibálnak [Jakob Hannibal von Raitenau], ...Tirolban és Salzburgba hagyott vala fogadni, mennél hamarébb hazájába idejénkorán ezer magyar lovasokat s megannyi számú gyalogosakat fogadnia hagyjon, s azokkal Zágrábba menjen, s az ellenség szándékainak ellene állására vigyázzon. ... S Nádasdy kevés napok alatt hadat fogada...alája adák magokat Dersffy Ferenc és Enyingi Török István is, s egyéb híres-neves hadakozó férfiak.”²⁰ Emellett II. Rudolf megbízta legidősebb öccsét, Ernő főherceget a belső-ausztriai tartományok igazgatásával, amiről a rendeket egy 1592. szeptember 7-i rendeletében tájékoztatta.²¹ Helyettesének, a Tirolt kormányzó Ferdinánd főherceg morganatikus házasságából született fiának, Karl burgai őrgrófnak azt a feladatot adta, hogy az összegyűlt hadat Petrinja ellen vezesse. Az említett rendi és zsoldos csapatok megerősítésére pedig

¹⁷ Fodor: *Egy nagy háború előjátéka*, 402.

¹⁸ Pálffy Géza: *A török elleni védelmi rendszer szervezetének története a kezdetektől a 18. század elejéig*. Történelmi Szemle 38 (1996: 2-3. sz.) 163-217. 204.

¹⁹ *Illésházy István nádor följegyzései 1592–1603*. Közli Kazinczy Gábor. Pest, 1863. 3-4.; *Pecsevi Ibrahim tarikhjából*. In: *Török történetírók*. III. kötet (1566–1659). Fordította Karácson Imre, sajtó alá rendezte Szekfű Gyula. Budapest, 1916. 71-193. 87.; *Kjátib Cselebi fezlíkijéből*. In: *Török történetírók*. III. kötet (1566–1659). Fordította Karácson Imre, sajtó alá rendezte Szekfű Gyula. Budapest, 1916, 200-388. 200-201.; Bánlaky: *A magyar nemzet hadtörténete*, 67-68.; Tóth: *A mezőkeresztesi csata*, 76.; Ortelius: *Chronologia*, 42v-46v.; Istvánffy: *Magyarok dolgairól*, 106-110.

²⁰ Istvánffy: *Magyarok dolgairól*, 111.

²¹ Österreichisches Staatsarchiv (ÖStA) Kriegsarchiv (KA) Hofkriegsrat-Wien (HKR-Wien) Protokoll (Pr.) Expedit (Exp.) Band (Bd.) 188. Fol.: 18v. No. 18.; ÖStA KA HKR-Wien Pr. Registratur (Reg.) Bd. 189. Fol.: 12v. No.15.

további német lovas és lovas lövész alakulatok felfogadását rendelte el. Istvánffy Miklós történeti munkája szerint a lovasok két gyalogezreddel egyetemben november 7-én vonultak be az örgróf vezetésével Zágrábba, ahol „mindenkinek nagy tapsolásával s örömeivel fogadtaték.”²² Montecuccoli is ott vonult, igaz a magyar történetíró gróf Montis Cuculi Sebestyén kapitányra keresztelte át.²³ A modenai gróf nevére ekkora, egészen pontosan 1592. október 24-én a bécsi Udvari Haditanács kiállított egy felfogadó iratot, az úgynevezett *Bestallungbriefet*.²⁴ Egy hónappal később, november 20-án és 1593 januárjában is Grazban készítették el számára még két úgynevezett *Reiterbestallungot*.²⁵

Ezen pontos röviden érdemes elszakadni az eseménytörténet bemutatásától és röviden kitérnünk arra, miért is fontos ez a két dokumentum és mi a különbség közöttük. A 16. században és a 17. század első felében a császári-királyi haderőben harcoló kisebb-nagyobb mezei és végvári zsoldos egységek toborzására és felállítására az uralkodó, ritkábban az osztrák vagy a birodalmi kerületek rendjei kipróbált és vállalkozó szellemű hivatásos katonákat bíztak meg. A kiválasztott személyek gyakran más nemzet tagjai voltak: a spanyol királyok előszeretettel fogadtak fel háborúikhoz német zsoldosokat. A francia vallásháborúban a Német-római Birodalomban felfogadott katonák pedig mindegyik küzdő fél oldalán felbukkantak, vallási hovatartozástól függetlenül.²⁶ A német vagy fekete lovasság felfogadása esetén a Lazarus von Schwendi által a speyeri birodalmi gyűlés tanácskozásaira összeállított *Reiterbestallungot* alkalmazták, amely meghatározta az adott egység szervezetét, a hadba vonulók fegyverzetét, a szolgálat időtartamát (3 hónap), a tisztségviselők és a lovasok létszámát és zsoldját, a nekik szánt előleget, és a mustrahelyen történt várakozás alkalmával fogyasztásra szánt napidíjat (*Nachtgeld*), a szemle rendjét, valamint a leköszönésük (*Abdankung*) és végső kifizetésük módját. Az iratok magukba foglalták a pénzügyi visszaélések elkerülésének érdekében tett intézkedéseket is, hiszen a különböző lovas csapatnemekben szolgálatot vállaló nemesekkel – még a lovagkor tradíciói közül származó módon – hadba vonuló kíséretük (*lange Reihe*) számát meghatározták. A mustraregiszterbe

²² Istvánffy: *Magyarok dolgairól*, 112.

²³ Istvánffy: *Magyarok dolgairól*, 112.

²⁴ ÖStA KA Bestellungen (Best.) 439/1592

²⁵ ÖStA KA Innerösterreichischer Hofkriegsrat Akten (IÖHKRA) Croatica 1592 November No. 65.; ÖStA KA IÖHKRA Croatica 1593 Jänner No. 24.

²⁶ Edelmayer, Freidrich: *Söldner und Pensionäre. Das Netzwerk Philipps II. im Heiligen Römischen Reich*. München, 2002. 174-202, 227-264.

pedig mind a nemes, mind kísérete tagjainak nevét feljegyezték. Ez azért volt fontos, mert a nemes a magával vitt katonáinak zsoldját is átvette, ami visszaélésekre adott lehetőséget.²⁷

A *Bestallungbreifet* ezzel szemben a lovas lövészek, kürasszírok, dragonyosok és testőr csapatok (*Hoffahne, Rehnfahne*) toborzásával és vezényletével megbízottak – a felfogadandók nemzetiségétől függetlenül – az előbb említett okmány rövidített változatát vehették át. Ez gyakorlatilag röviden összefoglalta a Schwendi-féle iratban szereplő pontokat, plusz ellentétben a *Reiterbestallunggal* a tisztségviselők havi járandóságát is itt tüntették fel.²⁸ Ennek köszönhetően ismerjük Montecuccoli zsoldját, ami hónaponként 100 rénes forint tett ki.²⁹

Emellett a *Bestallungbriefből* az is kiderül, hogy 300 lovas felfogadására kapott megbízást, azzal a kikötéssel, hogy a lovasok felét sürgősen, míg a maradék másik felet szükség esetén kell kiállítania.³⁰ A Fuggerekhez és a Rómába küldött jelentésekből tudjuk, hogy 1592 novemberében és decemberében 150 lovas lövész állt Montecuccoli parancsnoksága alatt.³¹ Joggal tehetjük fel a kérdést, hogyan sikerült november 7-én Montecuccolinak lovasaival bevonulni Zágrábra, ha a kinevezését csak október 24-i dátummal állították ki. A két esemény közötti két hét nem lehetett elegendő a katonák toborzására. Véleményem szerint az történhetett, hogy a *Bestallungbrief* már egy létező állapotot szentesített utólagosan, azaz már az első 150 katona együtt volt, mikor az iratot kiállították. Erre enged következtetni egy szeptember 28-án Bécsbe befutott jelentés, amely arról tájékoztatta az Udvari Haditanács tagjait, hogy Montecuccolival, Andreas Freiherr von Auersperg károlyvárosi főkapitánnyal³², Ulrich von Königsberg udvari haditanácsossal és Hans Jakob von Thurnnal tárgyalások folynak 500 lovas lövész toborzásáról.³³

Az egységet azonban igyekeztek teljes létszámra feltölteni, azaz a két teljes zászlót (*Fahne*) felállítani, amelyek élére egy-egy *Hauptmannnt* neveztek ki.³⁴ Feltételezésem szerint

²⁷ Janko, Wilhelm: *Lazarus Freiherr von Schwendi oberster Feldhauptmann und Rath Kaiser Maximilian's II.* Wien, 1871. 172–176.

²⁸ Bagi Zoltán Péter: *A császári-királyi mezei hadsereg a tizenöt éves háborúban. Hadszervezet, érdekvégyesítés, reformkísérletek.* Budapest, 2011. 149-160.

²⁹ ÖStA KA Best. 439/1592

³⁰ ÖStA KA Best. 439/1592

³¹ ÖNB Cod. No. 8965. 933v., 952v.; *Grazer Nuntiaturn.* 3. Band. Nuntiaturn des Girolamo Portia und Korrespondenz des Hans Kobenzl 1592-1595. Bearbeitet von Johann Rainer unter Mitarbeiter von Heinz Noflatscher und Christian Rainer. Österreichische Akademie der Wissenschaften Historisches Institut beim österreichischen Kulturinstitut in Rom. Wien, 2001. 102.

³² Pálffy: *Kerületi és végvidéki*, 282.

³³ ÖStA KA HKR Pr. Exp. Fol.: 232v. No. 74.

³⁴ ÖStA KA Best. 439/1592; ÖNB Cod. No. 8966. 251r-v.

Montecuccoli ezért kaphatott két külön *Reiterbestallungot*. Az elsőt még a november 20-i dátummal, amely az első 150 katonára vonatkozott. A másodikat valamikor a következő év januárjában (a sajnos pontosabb meghatározás lehetetlen, mert az iratra nem vezették rá a dátumot), ami vélhetőleg a második zászló felállítását célozta.³⁵ Az egységet azonban a később említett akadályok miatt elbocsátásáig nem sikerült teljes létszámban kiállítani. 1592. december 8-án Prágából azt jelentették a Fuggereknek, hogy a gróf lovassága még mindig 150 katonából áll.³⁶ Ez a szám a későbbiekben is csak lassan emelkedett/emelkedhetett. Egy Ernő főhercegnek Prágából küldött 1593. április 26-i jelentésben az szerepelt, hogy Montecuccoli mellett ekkor már 165 lovas szolgált.³⁷ Ennek ellenére azonban egy későbbi jelentésből kiderül, hogy a katonákat mégis két külön zászlóba szervezték, amely élére egy-egy *Hauptmann*t neveztek ki.³⁸

Ha már a tisztségviselőknél járunk érdekes még egy dolgot megemlíteni. A lovas lövész zászlók élére a tizenöt éves háború időszakának kezdetén rendszerint egy-egy *Hauptmann*t neveztek ki, hasonlóan a gyalogsághoz.³⁹ Montecuccoli azonban mind a *Reiterbestallungban*, mind pedig a *Bestallungsbriefben* az *Obristként* szerepel, aki alá, mint ahogyan már említettem, két *Hauptmann*t rendeltek.⁴⁰ Mindez pedig azt jelenti, hogy Ernő főherceg szívéen viselte Montecuccoli sorsát. Egyrészt kijárta számára, hogy ne egy, mint például Karl von Tettau,⁴¹ hanem két zászló felfogadására és vezénylésére kapjon megbízást az Udvari Haditanácstól, amihez a nagyobb társadalmi presztízssú és nem lebecsülendő módon nagyobb havi zsoldot jelentő *Obristi* kinevezés is járt. Mindezt úgy, hogy – mint ahogyan már említettem – a két zászlóba toborzott katonák létszáma soha nem érte el az előre meghatározott számot, sőt az 1592. év végén még csak az egyik állt szolgálatba. Másrészt a számára kiállított két *Reiterbestallungot*, amelyek ha a Schwendi-féle iratot nem is követték szó szerint, mégis példanélküli a tizenöt éves háborúban, hogy egy lovas lövész egység parancsnoka ilyen iratokat vehetett át. Az pedig még inkább unikálisnak számít, hogy amennyiben feltételezésem helyes, úgy Montecuccoli a két zászlójára két külön iratot kapott.

³⁵ ÖStA KA Innerösterreichischer Hofkriegsrat Akten (IÖHKRA) Croatica 1592 November No. 65.; ÖStA KA IÖHKRA Croatica 1593 Jänner No. 24.

³⁶ ÖNB Cod. No. 8965. 979v.

³⁷ ÖStA Hoffinanz- und Hofkammerarchiv, Hofkammerarchiv (HKA) Gedenkbücher, Ungarische Reihe (GBU) 1593-1594 No. 406. Fol.: 87v.

³⁸ ÖStA KA Best. 439/1592; ÖNB Cod. No. 8966. 251r-v.

³⁹ Bagi: *A császári-királyi mezei hadsereg*, 149-160.

⁴⁰ ÖStA KA IÖHKRA Croatica 1592 November No. 65.; ÖStA KA Best. 439/1592

⁴¹ ÖStA KA Best. 442/1592

Joggal merülhet fel a kérdés, milyen nemzetiségű katonák felfogadására kapott utasítást Montecuccoli. Istvánffy történeti művében erre igen határozott választ adott, mikor lejegyezte „kik között vala egy olasz lovassereg is gróf Montis Cuculi Sebestyén kapitánysága alatt.”⁴² Johann Cobenzl császári diplomata és krajnai tartományi *Hauptmannja* (1530-1594) Rómába küldött jelentéseiből pedig tudjuk, hogy a későbbiekben is Itáliából, egészen pontosan Friuli és Veneto vidékéről fogadtatott fel lovasokat a gróf. A Signoriának azonban nem tetszett, hogy Montecuccoli toborzói a Velencei Köztársaság területén tevékenykednek, ezért 1593 februárjában szigorú rendeletet bocsátott ki, amiben hazarendelte a már zászlók alá állottakat.⁴³

De térjünk vissza 1592 novemberéhez, amikor is a Petrinja elleni hadjáratot egyszerűen a rossz időjárás megakadályozta. A novemberi esőktől ugyanis annyira megáradt a Száva, hogy a Zágráb mellett felállított táborot elöntötte a víz. Istvánffy leírása szerint mind a lőpor, mind pedig az élelem használhatatlanná vált, és a magyar huszároknak kellett kimenteni lovaikon a folyó fogságába került német katonákat és azok asszonyait. Abban sem volt azonban sok köszönet, amikor elállt az esőzés, mivel felváltotta a köd és a havazás. A keresztény sereg vezetői úgy döntöttek tehát, hogy elbocsátják, illetve téli szállásra rendelik csapataikat.⁴⁴ Montecuccoli csapatait nem eresztették szélnek, hanem továbbra is fegyverben tartották.⁴⁵ Már november 26-án az a hír érkezett Grazból, hogy a Belső-Ausztriai Haditanács tervei szerint a gróf egységét a határvidék váraiban fogják elhelyezni.⁴⁶ Prágából a Fuggereknek december 8-án még azt jelentették, hogy katonáinak nagyobb részét hátrahagyva 30 lovasával megérkezett abba a táborba, ahonnan a stájer és a karintiai lovasság megtámadni készült Hasszán pasa portyázóit.⁴⁷ Az év utolsó napján Cobenzl azonban már azt jelentette Rómába, hogy Montecuccoli elhagyta a határt és Bad Radkersberghez vonult vissza téli szállásra.⁴⁸ A katonák fizetése azonban nem érkezett meg időben, ami súlyos problémákat okozott. A már többször emlegetett december 8-i prágai jelentős írója külön kiemelte, hogy a gróf katonáinak többsége egyszerűen bandita.⁴⁹ Cobenzl pedig 1593. február 22-i levelében azt közölte Cinzio Aldobrandinival, hogy Montecuccoli lovasai nagy kárt okoznak a téli

⁴² Istvánffy: *Magyarok dolgairól*, 112.

⁴³ *Grazer Nuntiatur*, 139.

⁴⁴ ÖStA KA IÖHKRA Croatica 1592 Dezember No. 1.; Istvánffy 2009. 112-113.

⁴⁵ Mayr, Karl Jozef: *Die Türkenpolitik Erzbischof Wolf Dietrichs von Salzburg*. Mitteilung der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde. 52-53 (1912-1913). 203.

⁴⁶ ÖNB Cod. No. 8965. 952v.

⁴⁷ ÖNB Cod. No. 8965. 979v.

⁴⁸ *Grazer Nuntiatur*, 115.

⁴⁹ ÖNB Cod. No. 8965. 979v.

szállásuk környékén lakóknak.⁵⁰ Még az 1593. augusztus 19-én kelt leköszönésük (Abdankung) körüli vitákkal foglalkozó iratban is szerepelt, hogy bár szükség lett volna a határok védelmére rájuk is, ám rablásaik és fosztogatásaik miatt inkább elbocsátják őket a szolgálatból.⁵¹ A gróf a már említett velencei toborzási tilalom és a pénzügyi gondok miatt februárra állítólag már azt fontolgatta, hogy katonái leszerelteti inkább.⁵² A kialakult hadi helyzet miatt egysége ugyan szolgálatban maradt, ám fizetése körül további viták folytak. Az Ernő főhercegnek Prágából küldött 1593. április 26-i jelentésben az szerepelt, hogy ekkor már 7035 forinttal tartozott a Kamara Montecuccolinak és katonáinak, amely összeg Melchior von Redern lovasaival együtt augusztusra már 15 000 koronára növekedett.⁵³ A belső-ausztriai tartományok kormányzója ugyan mindent megtett a szükséges pénz előteremtéséhez, kevés sikerrel, hiszen nem állt rendelkezésre elegendő összeg a kifizetésekre.

Ernő főhercegnek azonban szüksége volt Montecuccoli katonáira is, hiszen a petrinjai bég Turopoljera támadt és feldúlta azt. Majd Hasszán pasa indított május végén újabb hadjáratot a károlyvárosi végvidék ellen. Arról, hogy a boszniai pasa Hrastovicánál gyűjti hadait Grazban is tudomást szereztek és a rendelkezésre álló csapatokat, köztük Montecuccoli lovasait is Zágrábhoz rendelték.⁵⁴ Hasszán két sereggel támadott; az egyik Sziszek ellen ment, míg a másik Trencinát ostromolta meg, majd annak sikeres ostroma után csatlakozott a Kulpa és a Száva összefolyásánál épült erősséget vívó hadhoz. A vár lövetését a boszniai pasa június 16-án kezdte meg hat löveggel. Az ostromlottak még azon a napon segítséget kértek a Karl burgauai örgróf helyett Ernő főherceg helyettesének kinevezett Ruprecht von Eggenbergtől. A vezetése alatt összegyűlt és Sziszek irányába elindult sereg egy része június 19-én legyőzött egy Brezovica környékén egy 300 fős portyázó oszmán csapatot. A támadásban részt vett 70-80 lovas Montecuccoli egységéből is.

Ezt követően napon a császári-királyi sereg átkeltek a Száván és egészen Seláig nyomultak, amelynek közelében éjszakáztak, várva, hogy megérkezzen Zrínyi György megígért katonasága. A remélt lovasság azonban nem futott be, így június 21-én a had tovább vonult Novigrád irányába. A következő napon a Száva és az Odra között lévő tágas mezőn csatarendbe állt Eggenberg hada: az elővédet Erdődy Tamás huszárjai és gyalogosai adták, középen Andreas von Auersperg károlyvárosi főkapitány vonult katonáival, valamint a

⁵⁰ *Grazer Nuntiatur*, 139.

⁵¹ ÖStA HKA GBU 1593-1594 No. 406. Fol.: 159v-161v.

⁵² *Grazer Nuntiatur* 2001, 139.

⁵³ ÖStA HKA GBU 1593-1594 No. 406. Fol.: 87v.; ÖStA HKA GBU 1593-1594 No. 406. Fol.: 159v-161v.

⁵⁴ ÖNB Cod. No. 8966. 499r.

karintiai és a krajnai rendek lovasaival, míg az utóvédet a zsoldos mezei hadak gyalogosai és lovasai alkották. Ide rendelték Montecuccolit is lovas lövészeivel. Eggenberg csapatai csatarendben nyomult tovább Sziszek irányába. Közben a felmentő had közeledtéről értesült Hasszán pasa is összegyűjtötte katonáinak a zömét, és hadrendbe állította őket az Unára és az Odrára támaszkodva. A két sereg fél óra elteltével látótávolságba került. A 10-11 óra körül kezdődött csata 2-3 óra alatt lezajlott és a császári-királyi csapatok teljes győzelmével zárult. Montecuccoli lovasat a legerősebb, harmadik harcvonalba rendelte Eggenberg, amely végül el is döntötte az összecsapás kimenetelét.⁵⁵

A háborút casus belliként kirobbantó csatát követően, mint már említettem a gróf két zászlóját hivatalosan elbocsátották a szolgálatból.⁵⁶ Egy a Fuggereknek 1593. szeptember 21-én Prágából küldött jelentésből azonban tudjuk, hogy a gróf 30 lovasa még mindig a károlyvárosi végvidéken volt. Ekkor még az is felmerült, hogy újra harcba vetik őket, hiszen az Udvari Haditanács attól tartott, hogy a Száván átkelt mintegy 12 000 fős oszmán sereg Zágrábot kívánja megostromolni.⁵⁷ Erre végül nem került sor.

Németalföld, a Francia Királyság és újra a Magyar Királyság

Montecuccoli ekkor már nem volt a hadszínterén, hiszen 1593 decemberében visszatért Prágába. Ám nem maradt ott sokáig, mivel Ernő főherceg jóvoltából újabb megbízást kapott. II. Rudolf legidősebb öccsét ugyanis II. Fülöp spanyol király Németalföld helytartójává nevezte ki. A főherceg még ugyanezen év végén elindult Brüsszelbe, ahová 1594 tavaszán nagy pompával vonult be, és kíséretének egyik tagja kamarásként a gróf volt.⁵⁸ Ernő főherceg

⁵⁵ Haus-, Hof- und Staatsarchiv Hungarica Allgemeine Akten Fasc. 124. No. 9. , No. 10.; ÖNB Cod. No. 8966. 419r-457v.; Zwiedeneck-Südenhorst, *Hans von: Ruprecht von Eggenberg. Ein österreichischer Heerführer des 16. Jahrhunderts.* Graz, 1878. 29-31.; Húgyecz Antal: *Eggenberg jelentése a sziszeki csatáról, 1593.* Hadtörténelmi Közlemények 7 (1894) 293–295.; Gömöry Gusztáv: *A sziszeki csata 1593-ban.* Hadtörténelmi Közlemények 7 (1894) 613–634.; Bánlaky: *A magyar nemzet hadtörténete,* 75-87.; Tóth: *A mezőkeresztesi csata,* 78-81.; Ortelius: *Chronologia,* 49r-51v.; Istvánffy: *Magyarok dolgairól,* 114-119.

⁵⁶ ÖStA HKA GBU 1593-1594 No. 406. Fol.: 159v-161v.

⁵⁷ ÖNB Cod. 8966. 251r-v.

⁵⁸ *Kurze und eigentliche Beschreibung des zu Regensburg in disem 94. Jar gehaltenen Reichstag.* Regensburg, 1594.; Campori, Cesare: *Il conte Alfonso Montecuccoli.* In: *Atti e memorie delle RR. Deputazioni di Storia Patria,* Vol. VII. (1872) http://www.comune.montese.mo.it/moduli/files/01_campori1874.pdf/Letoltve_2015.07.10; [http://www.treccani.it/enciclopedia/alfonso-montecuccoli_\(Dizionario_Biografico\)/Letoltve_2015.07.10;](http://www.treccani.it/enciclopedia/alfonso-montecuccoli_(Dizionario_Biografico)/Letoltve_2015.07.10;) Khevenhüller: *Geheimes Tagebuch,* 215.

azonban az őt kínzó súlyos betegségek következtében 1595. február 22-én meghalt.⁵⁹ Montecuccoli patrónusa halála után nem hagyta el Németalföldet, ahol újra megmutathatta katonai képességeit. IV. Henrik francia király ugyanis 1595. január 17-én hadat üzent II. Fülöpnek. Júniusban Picardiában is megindultak a hadműveletek, ahol a Katolikus Liga három várat birtokolt még: Hamot, La Fère-t és Soissons-t. A francia király seregei sikeresen megostromolták az elsőként említett várat. Eközben azonban a Németalföldet átmenetileg kormányzó Pedro Henriquez de Acevedo y Toledo, Fuentes grófja is megindította csapatait, amelyek június 26-án La Catelet-t foglalták el, majd július 14-én Doullens falai alá érkeztek meg. A picardiai francia haderő a vár felmentésére indult, de július 24-én vereséget szenvedett. Egy héttel később Fuentes gróf katonái rohammal vették be az erődöt. A hami mérsárlást megbosszulására a győztesek mind az őrség életben maradt tagjait, mind a lakosokat legyilkolták. Ezt követően a 17 000 főből és 70 ágyúból álló hadserege tovább vonult Cambrai várához, amelyet védői két hónapi ostrom után, október 9-én adtak fel.⁶⁰ Arról egyelőre nem rendelkezem biztos információval, hogy az 1595. évi picardiai hadjáratban Montecuccoli részt vett volna, az azonban bizonyos, hogy a következő évben őt is a harcmezőn találjuk. Fuentes grófjának sikerei miatt ugyanis IV. Henrik úgy döntött, hogy Picardiába vonul serege egy részével és 1595 novemberben ostrom alá vette Francia Királyságba tört, és a L'Oise folyó völgyében fekvő, stratégiai fontosságú La Fère várát. A Németalföld kormányzását közben átvevő Albert főherceg⁶¹ mindenképpen fel akarta menteni az erődöt. Katonai tanácsadó azonban azt javasolták számára, hogy saját haderejének gyengesége miatt ne a francia fősereget támadják meg, hanem Calaist, így elvonva IV. Henriket La Fère falai alól. A Luis de Velasco y Velasco, Salazar grófja által vezetett spanyol-vallon csapatok, valamint a francia katolikusok hozzájuk csatlakozó egységei 1596. április 24-én rohammal vették be a várat. Majd jelentős őrséget hátrahagyva a La Manche csatorna parti kikötővárosban a közeli Ardres alá vonultak, amelyet május 23-án foglaltak el.⁶² Montecuccoli mindkét ostromban részt vett, és egy vallon lovas lövész alakulat élén

⁵⁹ Khevenhüller: *Geheimes Tagebuch*, 221-222.; Hamman, Brigitte: *Habsburg lexikon*. Budapest, 1988. 75.

⁶⁰ Browning, W. S.: *A History of the Huguenots*. London, 1840. 194.; Braudel, Fernand: *A Földközi-tenger és a mediterrán világ II. Fülöp korában*. III. kötet. Budapest, 1996. 1291-1292.;

⁶¹ Khevenhüller: *Geheimes Tagebuch*, 222-225.; Hamman: *Habsburg lexikon*, 40.; Braudel: *A Földközi-tenger és a mediterrán világ II. Fülöp korában*, 1295.; Duerloo, Luc: *Dynasty and Piety. Archduke Albert (1598-1621) and Habsburg Political Culture in an Age of the Religious Wars*. Farnham, 2012.

⁶² Davila, H. C.: *The History of the Civil Wars of France*. Savoy, 1678. 700-709.; Watson, Robert: *The History of the Reign of Philip the Second, King of Spain*. London, 1839. 515-517.; Browning: *A History of Huguenots*, 194-196.; Khevenhüller: *Geheimes Tagebuch*, 230.; Braudel: *A Földközi-tenger és a mediterrán világ II. Fülöp korában*, 1292.; Duerloo: *Dynasty and Piety*, 44.

harcolt.⁶³ Bár Salazar grófjának hadművelete sikeres volt, célját mégsem érte el, hiszen egy nappal Ardres elfoglalását megelőzően La Fère spanyol őrsege megadta magát. Mivel 1596. május 24-én a greenwichi kastélyban az Angol és a Francia Királyság, valamint a Németalföldi Egyesült Tartományok szövetséget kötöttek egymással, Albert főherceg kénytelen volt haderejének zömét kivonni Picardiából és a Csatorna vidékéről. Spanyol és vallon gyalogezredeit és lovasait tehát észak felé indította, amelyek július közepén ostrom alá vették Hulstot és augusztus 18-án el is foglalták.⁶⁴ Montecuccoli azonban a Francia Királyságban maradt és lovas lövészeit az artois-i kormányzójának, Marc de Rie, Varambon örgrófjának támogatására rendelték. IV. Henrik azonban egyik legjobb hadvezérét, Charles de Gontaut, Biron herceget küldte Artois meghódítására. Rie seregét egyszerűen csapdába csalta szeptemberben a francia király hadvezére és foglyul ejtette. A fogság keserű kenyerét Párizsban azonban nem csak az artois-i kormányzónak kellett ennie, hanem a vele együtt elfogott Montecuccolinak is.⁶⁵

Néhány hónappal később azonban újra Németalföldön találjuk a gróft: Párizsból április 7-én írt levelében maga Montecuccoli is annak a reményének adott hangot, hogy hamarosan kiszabadul. A következő hónapban már II. Rudolf szolgálatába szegődött. 1597. május 8-án ugyanis Germanico Strassoldoval és Carlo Formentinnel, kapitányi tisztségben 2 kompániába szervezve 200-200 főnyi lovas lövész egység felállításával bízták meg.⁶⁶ Ez év márciusában ugyanis az uralkodó úgy határozott, hogy 1000 vallon lovast fogadtat szolgálatába, azonban nem egy *Obrist* vezénylete alatt, hanem kompániánként ad erre megbízást.⁶⁷ Az Udvari Haditanács által kiállított *Bestallungsbrief*ből kiderül, hogy Montecuccoli, Strassoldo és Formentin kapitányi tisztségükre 160 koronát, vagyis 240 rénes forintot kaptak havonta. Az előleg és a leköszönési pénzt illetően azonban már különbség mutatkozott a három hadivállalkozóval kötött megállapodásban. Míg Montecuccolinak és Strassoldonak erre a célra 2000–2000 koronát, azaz 3000–3000 rajnai forintot határoztak

⁶³ Campori, Cesare: Il conte Alfonso Montecuccoli. In: Atti e memorie delle RR. Deputazioni di Storia Patria, Vol. VII. (1872) http://www.comune.montese.mo.it/moduli/files/01_campori1874.pdf/Letöltve 2015.07.10.; [http://www.treccani.it/enciclopedia/alfonso-montecuccoli_\(Dizionario_Biografico\)/Letöltve_2015.07.10](http://www.treccani.it/enciclopedia/alfonso-montecuccoli_(Dizionario_Biografico)/Letöltve_2015.07.10)

⁶⁴ Kampen, N. G. van: *Geschichte der Niederlande*. Hamburg, 1831. 546.; Watson: *The History of the Reign of Philip the Second*, 517-520.; Olaf van Nimwegen: *The Dutch Army and the Military Revolutions, 1588-1688*. Woodbridge, 2006. 164.; Duerloo: *Dynasty and Piety*, 45.

⁶⁵ Watson: *The History of the Reign of Philip the Second*, 520.; Campori, Cesare: Il conte Alfonso Montecuccoli. In: Atti e memorie delle RR. Deputazioni di Storia Patria, Vol. VII. (1872) http://www.comune.montese.mo.it/moduli/files/01_campori1874.pdf/Letöltve 2015.07.10.; [http://www.treccani.it/enciclopedia/alfonso-montecuccoli_\(Dizionario_Biografico\)/Letöltve_2015.07.10](http://www.treccani.it/enciclopedia/alfonso-montecuccoli_(Dizionario_Biografico)/Letöltve_2015.07.10)

⁶⁶ ÖStA KA Best. 530/1597.; ÖStA KA Best. 533/1597.

⁶⁷ Heischmann, Eugen: *Die Anfänge des stehenden Heeres In Österreich*. Wien, 1925. 252.

meg.⁶⁸ Ugyanakkor Formentinnek szintén aznap elkészített megbízásában ugyanerre a célra 1800–1800 korona, azaz 2700–2700 forint szerepelt.⁶⁹

A toborzás azonban lassan haladt. Hans Hofer kirendelt mustrabiztos 1597. augusztus 13-i jelentésében azzal magyarázta a 8 vallon lovas kompánia felfogadásának elhúzódását, hogy Hans Leonhard von Jell és Carlo Verleine kivételével a megbízott olaszok mindegyike ismeretlen volt a vallonok számára. Véleménye szerint amennyiben vallon, vagy németalföldi kapitányokra bízta volna a toborzást, már régen a hadszíntéren lennének a lovasok.⁷⁰ Hofer jelentése azonban nem teljesen fedte a valóságot, hiszen a kijelölt olaszok közül Montecuccoli és Strassoldo szolgált a németalföldi spanyol haderőben, neve tehát nem lehetett teljesen ismeretlen ezen a vidéken a toborzandók között.⁷¹

A kompániák felállítása olyan lassan és nehézkesen haladt, hogy a megbízott hadivállalkozók „alternatív” megoldásoktól sem riadtak vissza, azaz a csalástól. Hofer jelentése szerint 1597 júliusában ugyanis Giacomo Miniati a Köln közelében megtartott szemlén a nem teljes létszámú Montecuccoli második vallon lovas lövész kompániájába saját egységéből 15 vagy 16 katonát akart megmustráltatni. A hadifizetőmester beosztottja azonban rájött a csalásra, és jelentést tett Hermann Graf zu Manderscheid gróf mustrabiztosnak erről. A felelősségre vont Miniati azzal védekezett, hogy ő csak a saját kompániájában létszámfelettivé vált lovasokat akarta kölcsönadni, ám hazugsága gyorsan bebizonyosodott.⁷²

A létszámproblémák a későbbiekben sem oldódtak meg teljesen. Szintén Hofer jelentéséből kiderül, hogy a 800 vallon lovas lövészek felfogásával megbízott kapitányok közül Verlein az előírt 100 fő helyett 135 katonával jelent meg a mustrán. Mivel a többi megbízott saját egységébe nem kívánta átvenni a fölös számú lovast – holott a gróf második kompániájából még 28 fő hiányzott, így a kirendelt mustrabiztos úgy határozott, hogy csak 113 főt megmustrál közülük.⁷³

A németalföldről érkezett vallon lovas lövészek valószínűleg végigharcolták a 1597. évi hadjáratot: részt vettek Pápa sikeres (augusztus 13-20.) és Győr sikertelen (szeptember 9.-

⁶⁸ ÖStA KA Best. 530/1597.

⁶⁹ ÖStA KA Best. 533/1597.

⁷⁰ ÖStA KA HKRA Prag 1597 No. 7.

⁷¹ Conzato, Antonio: *Dai castelli alle corti. Castellani friulani tra gli Ausburgo e Venezia 1545-1620*. Nordest nouvo seria 36. Verona, 2005. 196-197.

⁷² ÖStA KA HKRA Prag 1597 No. 7.

⁷³ ÖStA KA HKRA Prag 1597 No. 7.

október 3.) ostromában, majd a vác-verőcei összecsapásokban (november 2-9.) is.⁷⁴ A hadműveletek befejeztével Alsó-Magyarországra rendelték őket téli szállásra. Majd 1598 januárjában Érsekújvárra rendelték őket mustrára. Jakob Püchler mustrabiztos jelentéséből tudjuk, hogy a Montecuccoli lovasság tisztjei azt kérték tőle, hogy az elszámolásnál a mustraelőleget ne vonják le tőlük, mivel felfogadjuk ugyan átvette a kiutalt összeget, ám nekik nem fizette ki.⁷⁵ Tehát a gróf nem csupán saját hópénzét, hanem katonái járandóságát is zsebre tette. Tegyük hozzá, hogy ez a korszakban egyáltalán nem számított egyedinek, hiszen a hadfelfogadás és tartás egészét nyíltan vagy némileg palástolva átítták a csalások és visszaélések.

Utószó

Ezzel a momentummal záródott le Alfonso Montecuccoli több évtizedes karrierje a Habsburg-család szolgálatában, ám karrierje nem tört meg, sőt még inkább felfelé ívelt. Miután 1599-ben visszatért Itáliába I. Ferdinánd toszkán nagyherceg (1587-1609) szolgálatába állt, és hamarosan felvételt nyert a Szent István Lovagrend tagjai közé. A Medici uralkodó megbízásából több fontos diplomáciai feladatot is teljesített. Ezek közül a leghíresebb az 1603-1604. évi angliai útja. Küldetésének kettős célja volt: egyrészt meggyőződni arról, hogy I. Jakab (1603-1625) valóban szándékozik-e helyreállítani királysága kapcsolatait a Spanyol Királysággal. Másrészt ajánlatot tenni egy a Stuart és a Medici házat összekötő házasságra. Élete végén újra, immáron harmadjára került szembe az Oszmán Birodalom haderejével. 1607-ben a nagyherceg egy 17 hajóból álló flottát és 2200 katonát indított Famagusta meghódítására. A sikertelen támadás után a toszkán gályák augusztus 2-án érkeztek vissza Livorno kikötőjébe. Montecuccoli, aki az angol zsoldosokat vezette, még hazafelé tartó úton vérhasban meghalt.⁷⁶

⁷⁴ Tóth Sándor László: *A vác-verőcei csata. (1597. november 2–9.)*. Hadtörténelmi Közlemények 102 (1989: 1. sz.) 14–42.; *A pápai vár felszabadításának négyszáz éves emlékezete 1597–1997*. A bevezető tanulmányt írta és az okmánytárát összeállította Pálffy Géza. Szerk.: Hermann István. Pápa, 1997.; Tóth: *A mezőkeresztesi csata*, 265-279.

⁷⁵ ÖStA KA HKRA Prag 1598 No. 26.

⁷⁶ Campori, Cesare: Il conte Alfonso Montecuccoli. In: Atti e memorie delle RR. Deputazioni di Storia Patria, Vol. VII. (1872) http://www.comune.montese.mo.it/moduli/files/01_campori1874.pdf/Letöltve_2015.07.10.; [http://www.treccani.it/enciclopedia/alfonso-montecuccoli_\(Dizionario_Biografico\)/Letöltve_2015.07.10.](http://www.treccani.it/enciclopedia/alfonso-montecuccoli_(Dizionario_Biografico)/Letöltve_2015.07.10.); Hill, George: *A History of Cyprus*. Vol. 4. Cambridge, 1952. 48-49.; Contini, Alessandra: *Aspects of Medicean Diplomacy in the Sixteenth Century*. In: *Politics and Diplomacy in Early Modern Italy: The Structure of Diplomatic Practice, 1450-1800*. Edited by: Daniela Frigo. Cambridge, 2000. 49-94. 92-93.

Ugyan a gróf 1599-től nem a Habsburg családot szolgálta, ám neve a későbbiekben is jól csenghetett a bécsi kormányzervek döntéshozóinak fülében. Tehetségük, jó kapcsolataik és ambícióik mellett ennek is volt köszönhető fia, a táborszernagyi rangig emelkedett Ernesto vagy az általa pártfogásba vett távoli rokon, Raimondo karrierje.

Alfonso Montecuccoli a francia király, majd a Habsburg-családot szolgálatába szegődött. Karrierje korai szakaszának alakulásában döntő tényezőként esett a latba tehetsége és Habsburg Erzsébet királynő, majd Ernő főherceg szimpátiája és támogatása. Ez a több, mint két évtized családja későbbi sorsát is meghatározta. A Montecuccolik ezek után nem a d'Este család udvarában keresték boldogulásukat, hanem a császári szolgálatban. Gondoljunk csak Alfonso fiára, Ernestora vagy egy távoli rokonára Raimondo Montecuccolira.